

Ferdinand Seidl - predhodnik slovenske znanstvene regionalne geografije

20. novembra 1992 je bil v Novem mestu kolokvij o Ferdinandu Seidlu, na katerem so na proslavi petdesetletnice smrti tega naravoslovca referirali, po uvodnem pregledu njegovega življenja, geolog, meteorolog, botanik, zoolog in naravovarstvenik. Njihov prispevki so objavljeni v Dolenjskem zborniku 1992. Neobjavljen pa je ostal ta referat o Seidlu, to je znanstveniku, ki je dosegel poleg mnogih drugih priznanj tudi častno članstvo Geografskega društva Slovenije.

Za podkrepitev misli iz naslova moramo poseči v preteklost do srede prejšnjega stoletja, ko si je po pomladi narodov v času gibanja za zedinjeno Slovenijo novonastala Slovenska matica zadala za nalogo znanstveno osamosvojiti našo deželo. Iz programa opisov naših predelov so v drugi polovici preteklega in v prvih letih tega stoletja v slovenščini izšle knjige kot Slovenski Štajer (1868, 1870), Simona Rutarja Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra (1896) in knjiga Beneška Slovenija (1899), Frana Orožna Vojvodina Kranjska (1901) in Potočnikova Vojvodina Koroška (1909). To je domovinoznanska literatura, kjer se znajdejo topografija, zgodovina, etnografija, naselja, prebivalstvo, kmetijstvo itd. medsebojno ločene, brez povezanosti v isti zbirki s polnim naslovom Slovenska zemlja. Opis slovenskih pokrajin v prirodoznanskem, statističnem, kulturnem in zgodovinskem obziru pa je natisnil v dveh zvezkih Kamniške ali Savinjske Alpe tudi naš jubilant Ferdinand Seidl, pisec mnogih geoloških, seizmoloških in zlasti klimatoloških razprav. S temi razpravami je prispeval k poznavanju slovenske zemlje in posredno tudi k razvoju geografije s tem, da ji je povečal razpoložljivo vedenje o posameznih pokrajinskih prvinah. Toda vsem tem prvinam mora moderna regionalna geografija najprej poiskati funkcijo v spletu t. i. pokrajinskih dejavnikov in jim temu primerno odmeriti mesto v sklopu regionalne strukture.

Seidlovo raziskovalno delo je nekoliko bolj kot drugih tedanjih naravoslovcev neposredno pomembno za geografijo, ker je precej prispeval k modernemu geomorfološkem poznavanju Slovenije, to je vede, ki si jo delita in lastita geografija in geologija, ne da bi bila jasna meja, kje se neha geografska in kje začne geološka geomorfologija. Seidl je smatral geomorfologijo kot del geologije in ne malokrat mu geološka sestava rabi za pojasnitev reliefa in ne obratno. Tako je v razpravi o diluvialnem jezeru pri Prečni in tistih seizmoloških razpravah, ki z regionalno tektoniko razlagajo relief. Seidl je moderno, to je v luči tedanjega naravoslovja, prvi razlagal geomorfološke procese, zlasti preperevanje in nastajanje grušča in plazenja prepereline. Saj je avtor člankov o "melovem", to je zemeljskem plazju pri Zagorju in o Rudolfovi skali (to je ledeniškem balvanu). Bil je eden prvih sloven-

skih prirodoslovcev, ki so s proučevanji na Tolminskem dodali kamenček k poznavanju pleistocenske glaciacije. Prvi podnaslov knjige o Kamniško-Savinjskih Alpah je: "njih zgradba in njih lice". Kot sledi iz teksta, pomeni Seidlu lice predvsem relief in to v drobnem in velikem merilu. V drobnem mu pomeni ozko navezanost mikrooblik na petrografske razlike znotraj ene kamnine. Kot prvi je definiral tipiko dolomitnega, še bolj apneniškega reliefa, ki pomeni navezanost na lezike, na drobno razpokanost kamnine, na lego skladov in značaj skladovitosti. Relief v velikem je po Seidlu plod ne le litoloških razlik in od kamnine odvisnih geomorfoloških procesov, ampak tudi geotektonike, ki ustvarja, če se izrazimo z modernim terminom, makrorelief. O apneniškem reliefu pravi: "Značilno za apnikovo visoko gorovje je, da vladajo v profilih ravne in lomljene poteze"....". Ko zremo v visokogorski svet in nam pogled sega kvišku, radi sledimo čvrstim ravnim in roglatim črtam in vrlo nam ugaja, ko se v nebotični vršini drzno strnejo v ostrem ali le nekoliko zaokroženem kotu, ki obroblja vitek alpski vrh " (str. 134). K apneniške-mu reliefu, zlasti na dachsteinskem apnencu, spadajo po Seidlu tudi kraške oblike. Predaleč bi nas tu zavedlo vprašanje pomena Seidlovega imenoslovja za moderno krasoslovje in geomorfologijo. Med drugim je zapisal cirk, ledeniška grbina, balvan, deber, žlebiči, kadunja, kraški dolec ali vrtača, podzemeljska votlina, preperevanje, podzemeljski vodotoki, komarča, griža. Naj omenimo le, da je raba dolgo kolebala med dolino in vrtačo in da je končno le obveljala "vrtača", tako kot je zapisal Seidl. Precej zgoraj omenjenih terminov je prevzel v svoje objave Anton Melik in tako so se obdržali do danes.

Poglavitni razlog, da skušam ovrednotiti Seidlovo delo za slovensko geografijo, je njegovo spoznanje o tolikšni kompleksni povezanosti naravnih prvin, kot je v starejši slovenski literaturi ne zasledimo. Ta povezanost pa ni bila predmet njegovega samostojnega raziskovanja, če tu prezremo povezovanje geološke, petrološke sestave z reliefom. Še to povezanost je najbolj izrazil ne v strokovnih, temveč v poljudnoznanstvenih delih.

Knjiga Kamniške ali Savinjske Alpe ima dva podnaslova in drugi se glasi: "Poljuden geološki in krajinski opis". Prav zaradi slednjega, pokrajinskega opisa, lahko Seidla uvrstimo med predhodnike naše regionalne geografije. Seidlovi opisi pokrajine ne ostajajo pri opisu, temveč jo razlagajo z vidika drugih pokrajinskih prvin. Eno smo že omenili, relief, in ta je tudi po najnovejših kvantitativnih študijah v površinsko razgibani Sloveniji pokrajinski dejavnik, ki od vseh najbolj vpliva na druge v spletu regionalne sestave. V Seidlu vidimo prvega slovenskega znanstvenika, ki se je zavedal te medsebojne povezanosti. To je bilo za pričakovati od človeka, ki je po Sloveniji ugotavljal geološko sestavo, potrese, relief, prepereva-

nje kamnine, temperature, veter, tudi burjo, oblačnost, vodne, snežne in prašne padavine, "glorijo" na Triglavu, presihajoči studenec, rastlinsko odejo in nekatere rastline posebej. Človek s takim splošnim naravoslovnim znanjem, kot ga je imel naš Seidl, je na svojih potovanjih moral spoznavati medsebojno povezanost med temi prvinami narave na eni in kulturno pokrajino, ki ji osnovno podobo daje kmetijska raba tal, na drugi strani. Na pragu tega stoletja so se v Nemčiji in tudi v Avstriji že kazali zametki vede o krajini, pokrajinoslovja, z nemškim imenom *Landschaftskunde*, to je smeri, ki je nato prevladala v znanstveni geografiji in ki ji je bil v Sloveniji glavni glasnik profesor in akademik Anton Melik. Ferdinand Seidl je zemljepisu sicer pripisal omejeno nalogo, ko v prvem poglavju z naslovom "Zemljepisni oris Kamniških ali Savinjskih Alp" navaja meje in notranjo členitev tega gorovja, njegovo imenoslovje in prehodnost, slemena in doline, vodovje in na kratko tudi planine. Toda zavedal se je pojma pokrajina, ki je kot splet pokrajino-tvornih prvin postala edini predmet, po katerem se sodobna znanstvena geografija ločuje od drugih parcialnih strok. Tega pojma sicer ni definiral. Da pa ga je poznal, lahko ugotovimo iz dveh njegovih poljudnoznanstvenih del, iz objavljenega referata, ki ga je imel v Gorici 1912 in ki je izšel pod naslovom *Geološki izprehodi po Goriškem* (Gorica 1913) in iz že omenjene knjige o Kamniško-Savinjskih Alpah. Predmet obeh publikacij je tak, da kar sili naravoslovca k pojasnitvi razlik v kulturni pokrajini. V primeru goriške okolice je to ravnina in polje na soškem prodnem zasipu in flišno gričevje, ki moli iz ravnine, kot je ta z goriškim gradom, Panovec in Kostanjevica. Prod in fliš sta v tem primeru nosilca ne le dveh različnih tipov reliefa, ampak tudi dveh kulturnih pokrajin, ki jim dajejo apneniške gore v severnem ozadju in kraška planota na jugu veličastni okvir. Tudi pri Kamniških ali Savinjskih Alpah Seidl kot vsestranski prirodnoslovec in pokrajinski esteta ni mogel končati knjige s topografijo, geologijo, geomorfologijo in vegetacijsko odejo. To bi bilo za pokrajinskega esteta Seidlovega kova tudi preveč suhoparno. Kar prisluhnimo Seidlovim besedam: "Čeprav vladata v krajinah Apnikovih Alp dolomit in apnik po svoji množini, po svojih oblikah in barvah, ter določujeta titanski zlog visokega gorovja, vendar nista jedina nositelja krasote in veličave alpskega sveta. Ves blesk in sijaj, ki z njim razpolaga alpska priroda, nudi se gizdavo na ogled še le ondi, kjer se drzna in divja zgradba iz belega apnenca in dolomita slikovito stika s svojim nasprotjem: z mehкими voljno oblikovanimi, zeleno obraslimi kameninami, ki tvorijo visokogorskemu ozemlju podlago v prijaznih, bujnih dolinah. Ondi pristopi še jeden činitelj, namreč človek, da vpliva na značaj krajine. Tu jo še posebej približajo zanimanju motrilca posamezni domovi in skupne naselbine, cerkve in kapelice, trate in polja" (str. 137 in 138). Te in druge podobne hvalnice naravi

niso estetika zaradi estetike. To je leposlovno izražena pokrajinska vloga konkretnih kamnin, neenako tektonsko dvignjenih blokov in neenake antropogene spremenjenosti naravne pokrajine v kulturno.

S širokim prirodoslovnim znanjem, pokrajinskim opisom in iskanjem medsebojnih zvez, najobsežnejše samostojno izdano delo z naslovom Kamniške ali Savinjske Alpe daleč prekaša pred tem pri Matici izdane domovinoznanske opise. To knjigo smatramo regionalni geografiji in geoekologiji za prvo idejno utemeljitev moderne regionalne geografije, ki je kompleksna in torej geografska le, če je osnovana na naravnem substratu regije.

O življenju Ferdinanda Seidla in o njegovem strokovnem delu so med drugimi pisali:

Bohinec, V., 1926/27: Sedemdesetletnica prof. Ferda Seidla. - Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, VII/VIII, 56-58

Bohinec, V., 1936: Ob osemdesetletnici prof. Ferda Seidla. - Planinski vestnik, 36, št. 3, 88-91

Bohinec, V., 1966: Ferdo Seidl (1856-1942). - Naši znameniti tehniki, 181-184

Borko, B., 1936: Osemdesetletnica prof. Ferdinanda Seidla. - Življenje in svet, 19, 172-173

Ilešič, S., 1936: Ob osemdesetletnici prof. Ferda Seidla. - Misel in delo, II, 5, 182-186

Ilešič, S., 1945: Ferdo Seidl (10.3.1856 - 1.12. 1942). - Geografski vestnik, 18, 1-4, 115-120

Oblak, J. S., 1926: K sedemdesetletnici Ferdinandu Seidlu. - Planinski vestnik, 26, 90-91

Rakovec, I., 1943: Bibliografija Seidlovih del. Oris in ocena Seidlovega znanstvenega dela. - Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, 1, 1938-1942, 262-290

Ivan Gams

Profesor Jean Nicod - sedemdesetletnik

Prav je, da se Jeana Nicoda, zaslužnega profesorja univerze Aix-en-Provence, spomnimo tudi v naši reviji, saj je njegovo dolgoletno delo tesno povezano z našo geografijo in našimi geografi, predvsem preko krasa in krasoslovja. Po rodu iz Franche-Comté je diplomiral iz zgodovine in geografije na Filozofski